[…] ex voluntate […]
[…] sepulturam nisi appareat certum cui
[…] fuerit hunc ordinem qui hic statuitur

[con]venerunt. Relatum est auribus nostris
esse quosdam perverse agentes qui sibi tenere
intuuntur, atque dividere intuuntur con
aturare esse unitatem. videlicet a laicis modo
dicitur qui non studio caritatis sed zelo cu
piditatis invigilant et abducere(?) intendunt(?)
quod seducere non cessant seculares quosdam ut
quatinus possint ut res suas atque posses
siones suas in vita sua in morte monasteriis illorum
tradant, et ecclesiis quibus subiecti esse videban
tur, a quibus baptismum, penitentiam et eucha
ristiam, nec non predicationem vite et lacte car
nis acceperunt vel accipiunt, vel de bonis re
linquunt. Hinc denique scandala discordie a
nimarum periculum modis omnibus inhibe
mus, ne amplius fiat omnino prohibemus.
Considerantes non esse bonum. Si filii qui obli
tionem sortis passionum secundum apostolum sint in
munes a societate consolationum. Et quia dig
nus est operarius mercede sua. Ideo presi
bi … atque liberi quicumque a monasterio in monas
terio consistere nolunt suam in vita sua in morte vel
decimarum et possessionum quas pro salute anime
sue disponi vel tradiderint medietatem
ecclesie cui esse dinoscitur pertinere relinquat in sa
cerdotium in monasterium cui condendum causa placu
erit faciat. Qui tamen quia ubi decreti contradixerit vel so
… contradictor extiterit anathematis gladio sub
iaceat. Secundum Gregorium autem liberam ha
beat ultimam voluntatem. Qui ecclesie, rationis
causa, non vult suo corpori querit hospitium. vel
etiam quidam distinguunt: ubi est ultima
voluntas cuiusque in sepultura sua eligenda
sed in testamento conficiendo. Unde et testamentum appellatur
quod eo quisque liber testatur quod post suam dece
sum de propriis rebus fieri velit. Sed huius liberi tes
tatoris voluntas, cum secundum Augustinum pro numero fi
liorum debet testamenti tamen distributio fa
cultatum. Veluti si quis habet filium unum
Christum putet alterum. Si duos, Christum fa
ciat tertium. et sic per ordinem. Et secundum
Leonem quasque medietatem eorum que pro
testatur ecclesie iubetur relinquere. Apostolus quia
fidei sacramenta suscepit. Sed Augustinus
in non est iubens set dehortantis, precipi
entis filium suum exheredaret atque totum
relinqueret. Item in sermone de vita
clericorum. *Pro numero filiorum pars hereditatis domino of*
feratur.
Si quis irascetur filio suo et filii
moriens exheredat eum. Si viveret non
viveret non eum placaret nonne ei filium red

alia tenemus. Quod ergo cum filios fi
… ut liceat patrem cuius appetit ber[edi]
tate. Sed plane sic faciat quod sepe hortatus
sum. Unum filium habet putet Christum alterum. Duos
habet putet Christum tertium. Decem habet pu[tet]
Christum undecimum et suscipio. Hactenus
cum autem ubi iure testatori prescribitur … non cogatur
… sed si quod preceptum transcenderit. Oblationes
… defunctorum qui reddere nolunt excommuni
centur. Unde in cartaginensi concilio legitur *uni.*
Excommunicentur qui defunctorum oblationes et
ecclesiis negant.
Qui oblationes defunctorum
aut negant ecclesiis aut difficulter
reddunt tanquam egentium necatores excommuni
catores. Item ex concilio Vasensi. *Ut infide*
les vitantur ab ecclesiis qui oblationes retinent
defunctorum.
Qui oblationes defunctorum re
tinent et ecclesiis tradere demorantur
ut infideles sunt ab ecclesia abiciendi. Quia
usque ad exinanitionem fidei pervenire
certum est hanc pietatis divine exacerbationem.
Qua et fideles de corpore recedentes vo
torum plenitudine et pauperes consolatu ali
monie et necessaria sustentatione fraudan
tur. Hii ergo tales qui egentium nega
tores nec credentes iudicium dei habendi sunt.
Unde et quidam patrum hoc scriptis suis inserit
congruente sententia qua ait. Amico quippiam
rapere furtum est, ecclesie vero fraudare
sacrilegium est. Item ex concilio Agathensi. *Qui*
oblata ecclesiis aut testamento relicta retine
re presumpserit excommunicetur.
Clerici vel seculares qui
oblationes parentum aut donatas aut
testamento relictas retinere presumpserint aut id
quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis crediderint
auferendum, sicut synodus sancta consti
tuit, velud necatores pauperum quousque
reddant ab ecclesiis excludantur. Si quis
autem clericus furtum ecclesie fecerit peregrina
communione tribuatur. Item quod non pro sepultura
mortuorum aliquid sit exigendum. De hoc etiam
scribit in registro Ianuario episcopo Sardi
nie. *Pro sepultura nichil muneris exi*
gendum.
Questa est nobis nobilis clarissima fe
mina Nereida(?) quod ab ea solidos .xx. pro fi
lie sue sepultura ... vestra vir exige
re. Hoc autem iniquum et nec proximo consuetudo
ad episcopatus honorem accessimus de ecclesia terra
aliquid vendimus, et pro prava temporis consuetu
dine. nequaquam usurpare permisimus. Et memo
res quod dudum Abraham a filiis Ephron … est a

[…] distinctio. de ec[clesia] […]. Si aliud […]
[…] solones […] vel alium […]
[…] medietatem […]
[…] Si quis […]
[…] filium suum […]
[…] testamento.

[…] peregrina. […]
[…] significationes […]
sepultura […]
[…] religiosi […]

Decretum Gratiani

BIBL. UNIV. HELS. Mscr.

tino seon. sepulcrum pro ad humandum cor
pus augis postularet precium accipere ren
uit ne emolumentum uideretur de cadauere se
cutus. Si ergo tantae sanctitatis uir
tutis quanto magis nos qui sacerdotes dici
mur hoc facere non debemus. Vnde si aliquis uicinum
ne in alienis terminis temptare presumat eum
moneo. Sed si quis aliquem in ecclesia nostra sepeli
ri decreuerit, si quem parentes ipsius proprium uel
heredes pro luminaribus sponte deo offerre uolu
erint accipere non negamus, petere uero aut ali
quid exigi omnino prohibemus, ne quod ualde irreligio
sum est, aut uenalis quod absit dicatur ecclesia
aut uos de humanis uideamini mortibus
gratulari, si ex eorum cadaueribus studeatis
querere compendium. Item Ieronimus
Accipienti de sepultura precium non debemus

Pro loco quo pro uictus est ephron accipere
ut sepulcrum uenderet et accipere ar
gentum licet cogente abraham, nam littera que
apud illos plena est legitur ablata de eius nomine
est et pro ephron appellatus est ephrom
signante scriptura non eum fuisse estimatione
perfecte uirtutis qui potuit memoriam
uendere mortuorum. Sciant igitur qui sepul
cra uendunt uoluntarie non coguntur ut
accipiant precium, si a uolentibus quamuis
certorum accipiant mutari nomen suum et perire quo
dam de merito eorum cum ille reprehendatur
occulte qui inuitus accepit. Item in
... **De eodem.**

In ecclesiastico namque libro scriptum est.
Mortuo non prohibeas gratiam sepulture sed
eius sepulture sciet quoniam omnes moriemur
Item omnia que de terra orta sunt in terram re
uertentur. Quod terra terram uendis et quod
terra eras et in terram reuertis. et cum terra fu
turus es et appropinquat tibi tardet
tua mors est. et appropiat ... tardet
recordare quia non hominis est terra sed ut psalmista
commemorat. Domini est terra et plenitudo
eius. Si terram uendis in alieno te reddis
reum teneberis. Gratis hoc accepisti a
deo. Gratis da pro eo. Quod meretricium sit
omnibus [...] terram mercatus uendere
et debitam sepulturam denegare, nisi forte
de propriis et amici defuncti proprio nomine et
de proprio alicui aliquid dare uelit.
Item ex concilio [...] **De eodem.**
Precipiendum est sine canonum auctoritate

... ut de sepulturis et de his qui sepeliendi sunt
... seu ... [illegible]

ut de sepulturis et uobis sepeliendi e[cclesi]e
... ... exigant non forte qui sepeli
tur muneris intuitu ecclesie iniciat et sepeli
tur aliquid de suis rebus tribuere aut pro mor
tem ipsius illi quibus commissi est etiam de
facere de rebus suis ad utilitatem ecclesie uolu
erint ... cum ... a presbiteris ecclesie illi
aliquid exigatur sine ab illis qui locum et
illis possunt prohibitum est secundum maio
rum instituta ut in ecclesia nulla tenus sepe
liantur. Sed atrio aut in porticu aut in ex
edris ecclesie, infra ecclesiam uero aut prope altare
ubi corpus domini et sanguis efficitur nullatenus
sepeliantur. Item Aug. **Ad sacris locis**
non iuuantur post mortem quibus peccata di
Quibus peccata dimissa non **sunt dimissa non sunt.**
Prosunt a sacris locis post mortem adiu
uari non possunt. Quia post peccata grauiora
deprimuntur si in sacris locis se sepelire fa
ciunt restat ut de sua presumptione iudi
centur. quia eos sacra loca non liberant si
culpa temeritatis accusat. Item Gre. **Quo**
Cum grauibus peccatis in ecclesia sepeliri.
Quia peccata dimissa sunt non deprimunt
nec prodest mortuus si in ecclesia sepeliantur.
Quia eorum proximi quociens ad eadem sacra
loca ueniunt suorum quorum sepulturam as
piciunt recordantur et pro eis domino pre
ces fundunt. Nam quos peccata grauia depri
munt ad maiorem dampnationis
onus potius quam ad absolutionem eorum corpora in
ecclesiis ponuntur. Item ex concilio Maguntin.
Qui sepeliantur in ecclesia.

Nullus mortuus infra ecclesiam sepeli
atur nisi episcopi aut abbates aut
digni presbiteri uel fideles laici. Quod uero
mortuis possit iuxta ecclesiam sepeliri. Quando
ne ad eos perueniat augustinus in libro de agen
da cura pro mortuis ostendit dicens. **Quod**
Non estimemus **mortuis iuxta ecclesiam sepe**
ad mortuos pro quibus curam **liantur.**
agimus peruenire nisi quod pro eis siue altaris
siue orationum siue elemosinarum sacrificiis sollempniter
supplicamus quamuis non pro quibus fiunt omni
bus prosunt. sed his tantum pro quibus fiunt dum uiuunt
comparantur ut prosint. sed quia non discernimus qui
sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere ut nul
lus eorum pretereatur ad quos hec beneficia
possint et debeant peruenire. q. xli. n.

... Tercia ... est ... qui ...
... ... in quorum honore dedicata est ecclesia ...

precepit est. Patet enim sine dubio deus est
qui nos creavit. Mater vero nostra est que
nos in baptismo regeneravit. Ergo qui Christi
pecunias et ecclesie rapit aufert et frau-
dat homicida est. Item Iohannes papa VIII. Iniquus quadruplum
Iam antiquis restituat qui res sibi invadit
ecclesie statutis decretum est ut quisquis ecclesie
alicuius invaserit non erat impunitus.
Sed cum multiplicatione omnia restituat
unde in evangelio scriptum est: Quod si
aliquem defraudavi reddo quadruplum.
Et in legibus seculi cautum fertur: Qui
rem sacram rapit alienam in quadruplum. Item
Eusebius papa. Item Gregorius ad Constantinam
reginam Gallie. Preceptum legum tenore
Cum devotissimam repetunt trans-
eandem sciamus de te invasores rei
restitutam atque remedio ecclesiastice
mestie sedulo cogitare culpam me
amittere vehementer extimo si ea
que pro timore omnipotentis dei sunt
suggerenda siluero. et de scissima
de ecclesiastica parte sedulo non ammonuero
Scimus me Iulianum fuisse et cepi vir p
clamatio nuper contristavit quoniam eam
in illa sue videlicet ecclesie a nequissimis
hominibus sunt depredate atque vastatur
mis incendiis more furentium abusse
et dum itemque intelligimus ipsi predecessoris
Bonifacii decreta permunitati
tecclesie nostre consuetudine noluerunt duas secli
leges eadem ita se habere voluerunt lege
vulgari teste in qua sic scribit. Si
quis manu armata usque ad III homines
iuvenes fuerint altius ad malefaciendum
venerit ille qui prior est pro illicita presumptione
cione exponat solidos nongentos sex
et ceteri vero eius unusquisque sol. octoginta
Si non incendium fecerit dampnum sibi
nomine exponat. Si non predam fecerit in
quadruplum restituat. Si seculi leges
talem iusticiam habere voluerint, lex divi-
nitatis cur inferior esse debebit, cum impii
virtatis sentencia a zacheo collaudatum
sit ut si aliquem defraudaret in quadruplum
restitueret. Et quia summi in rebus domini est
iusticiam colere ac si sua cuique iure ser-

[illegible]

vari devotissimam intercedit ipse petrum

...nare et misso dicto non sine qua potestate
est? sicque equum est amore domini ac nos
diligere domini nostri fuerit. Quapropter
excellentie vestre mense novembris presentis
anni secunda indictione petrum fratrem et co-
episcopum nostrum agrementio sancte romane ecclesie
transmittimus ut sibi eiusdem provincie in-
iuriis congregatis eiusdem metropolitane
ecclesie gravium canonica munitione et vestre re-
gia dignitate talem tenorem accipiat
ne presbiter vel diaboli filii neque in sancta ec-
clesia dei que ibi regnante talia presumant.
Item Eusebius papa. Sacrilegium rem rapiens
In legibus in quadruplum restituat que se-
culi cautum habetur qui rem sibi tulit
rapit alienam et illi cui res direpta
est restituat in quadruplum que sub-
lata sunt sibi. Et in lege divina legitur
cuiuslibet rem nominis qui tulisset tamen ex pre-
tium sit. Talia ergo non presumantur
absque ultione nec exterminantur absque
dampnatione. Primum si quis ecclesiastico
blaciones et que deo sacratum eripuit
vel consensit facientibus ut sacrilegus
dividetur et dampnum in quadruplum
restituat et canonice peniteat. Ex
Gregorius scribens Augustino Anglorum episcopo de his
qui furtum aliquid auferunt de ecclesia. Si
augmento sibi ablata ecclesiam recipere oportet
Fraternitas tua ex persona furis pensare
potest qualiter valeat corrigi. Sunt
etenim quidam qui habentes subsidia furtum
perpetrant. Et sunt alii qui in hac re ex ino-
pia delinquunt. Unde necesse est ut quidam
dampnis quidam vero verberibus corrigantur
et eum paulo districtius agitur ex cari-
tate agendum est et non ex furore. quia ipsi
hoc prestatur qui corrigitur ne gehenne
ignibus tradatur. Addimus quoque quo augmen-
to ea que furto de ecclesia abstulerint red-
dere debeant. Sed absit ut ecclesia cum aug-
mento recipiat que debeat terrenis re-
bus videtur amittere et lucra de dampnis
querere. Cum in penis ecclesiasticis de legum severita-
te istud Gregorius decreto mansuetu-
dine dampnum intelligitur. Item de eisdem episcopo
violavensi. Non ecclesia lucrum in restitutione ad
quisita.

[illegible]

quadruplo rei presencio comprehenditur ut instituta
sed in furto rei presencio preter penam furti ut
del. nas. in fine. et est similis lex ...
Fraternitas. Ex inopia. Intellectus non est hic ...
...

Res in quatuor adquisitas sacerdotibus nulla est alienandi licentia. Item ex
VI synodo universali. Vasa sacra vel sup
pellectilem et pro redemptione captivorum ve
nire canones non prohibent. Item concil. alienan
tur. Sancta et venerabilis et universalis da
synodus diffinivit. Ne ceterum preful episcopum
vendere vel transferre. Alienare cimilia
et vasa sacrata excepta causa olim ab an
tiquis canonibus ordinata videlicet pro
redemptione captivorum. Si non tradere sala
ria ecclesiarum in emphiteotica pacta. Nec ali
as rusticas possessiones venditam ac per hoc
ecclesiasticos redditus quosdam ad propriam
utilitatem et ob escam pauperum et pere gri
norum sustentatam decernimus et paulo
post. Hanc ergo diffinitionem nostram contrarii
qui hanc sanctam sedem ac universali synodo a
gere temptaverit deponatur ut prevaricator
omnium rerum et preceptor cassata vide
licet omnino que facta est in scriptis vel si
scriptis ab episcopo venditione vel emphite
otica traditione vel alia qualibet cimilium
et salariorum locorum. Qui vero preceperit aut
emerit aliquid ex predictis cimiliis vel sa
lariis et non restituunt ecclesie iterum quod ecclesie
fuit et non reddiderit ad incidendum certam
medietatem vel emphiteosis sit anathema sicut
qui dimiserent quod ab hac sancta universali
synodo confirmatum est. Si autem clericus
inventus fuit construxisse monasterium
de ecclesiasticis redditibus tradat eidem ec
clesie ipsum monasterium. Item Gregorius domino
episcopo messano. Pro redemptione captivorum
Et sacrorum canonum vasa sacra vel pro bi
... et legalia statuta tenetur alien...
permittunt immunitia ecclesie pro captivorum
certe redemptione venientium. Item deme
trio et valio clericis firmanis. Res ecclesie
Sacrorum canonum licite impenduntur in
statuta et legalis redemptione capti
permittit auctoritas licite res ecclesie vor...
as in redemptione captivorum impendi
Et ideo cum edocti a nobis sumus quam quos
... fama episcopum ecclesie firmane xi.
libras argenti de eadem ecclesia pro redemptio
ne vestra ac parentum vestrorum passimus ... accepi

...tum. Clerico vero clerici necnon nostris viribus ves
tibus impendisse atque ex hoc quoniam fortu
dine nos ... credimus a vob
quolibet tempore repetatur hoc precepti au
ctoritate suspicionem vestram precidimus
fendimus constituentes nullam vos ex
inde hoc de quo modo quolibet tempore repe
titione molestiam sustinere nec a quoque
vobis aliquid obici quomodo debere. Idem. Res
desolate ecclesie non sponte ultra captis.
Sicut omnino grave est frustra ecclesia
mulatia venundare ita in culpa est in sic
minente hoc necessitate res maxime deso
late ecclesie captis sine sponte et in redemp
tione eorum cessare. Que vero peniten
cia his invasoribus atque predonibus quinam sa
cra et reliqua divino cultui dedicata pol
lutis manibus arripiunt et quid prophana
occtant sit indicenda. Hildebertus episcopus clif
finiunt scribens archiepiscopo frontano. Hi de
gulensi. Invasoribus rerum ecclesiasticarum quod peni
Dilecto nostro tencia sit imponenda.
do burgando nomine qui rabie in
sana commotus diabolicis retinetur
laqueis non dubitavit atque genti
lium more perdita vestra et capitaneis
dianis vob in vestre ecclesie nulla vina et
clicias vestris iniurietibus et propheni salubri
bus instrue dogmatum in omnibus deditu
tibus pane qui spiritualiter ubi dei vacua ho
minum corda reficientibus atque lau
dabile salutis prophetis desiderium fervetibus
sancta apostolorum petri et pauli limina visita
re collectis. Iniuncte sue sententibus et ini
quitatis complicibus nefarias invasiones
et depredationes vestras inolescentes inferre demo
niaco ausu presumpsit ut ecclesie vestre tex
tus eliceretur sacrum altare sacraque domi
nici corporis et sanguinis vasa. Insuper et sacro
sancta pollutis atrepte manibus que in ub
a et ad usum communem apta presumpsit dile
ctio nostra consuluit. Si ipse vel quicum
eo erant in ipso et iniquo scelere fuerunt
ad penitentiam quicumque gratia tracti divina
venire voluerint quo competenti et infra
constrigatis vestre vestis censura expo
dere curastis. De quibus si tantum ita est in

...celebratio facienda est solis oratoribus fiat, si illi qui faciunt iam prius ieiunaverunt. Item ex concilio Cabilonensi. Cum missarum sollempnia et nonam decantatam ulli comedere licet.

Solent plerique qui se ieiunare putant audito signo ad horam nonam statim manducare, qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad missam et auditis missarum sollempniis et vespertinis officiis, largitis elemosinis ad cibum accedendum. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut ad missam venire non valeat, estimata vespertina hora completa oratione sua ieiunium solvat. Cum ieiunium autem usque ad tempora vespertinas horas. In sabbato vero sancto circa noctis initium missarum sollempnia sunt celebranda. Unde Leo episcopus quia a patribus nostris. Item Gelasius ordinationes episcoporum presbiterorum. Item Pelagius dilectioni tue scripta precipue intimatur ordinandorum. De prima etiam parte diei missarum sollempnia non incongrue celebrantur. Unde Leo papa Dioscoro Alexandrino episcopo. Prima etiam parte diei missas celebrare licet.

Necesse est autem ut quedam pars populi sua devotione privetur, si unius tantum misse more servato offerre sacrificium non possint nisi qui prima parte diei convenerint. Studiose ergo fraternitatem tuam familiariter admonemus ut que in nostre consuetudinis forma de paterne traditionis insedit, tua quoque cura non negligatur, ut per omnia nobis fide et actibus congruamus. Per presentem igitur remeanti filio nostro Possidonio presbitero hanc ad dilectionem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus atque ordinationibus frequenter interfuit, potentes ad nos admissus quid in omnibus apostolice sedis auctoritas teneat agnovit. Item Augustinus. Peculiares misse non publice sunt cantande.

Et hoc attendendum est ut misse peculiares que per dies sollempnes a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant ut per eas populus a publicis missarum sollempniis que hora tertia canonice fiunt abstrahatur; sed sacerdotes qui in circuitu urbis aut in eadem urbe sunt et populus in unum ad missarum publicam celebrationem conveniant. Item Alexander papa. Plures missas in die sacerdotibus celebrare licet.

Sufficit sacerdoti unam missam in una die celebrare, quia Christus semel passus est...

...defunctis faciunt unam et alteram de die si necesse sit. Qui vero pro pecuniis aut adulationibus secularium una die presumunt plures facere missas, non estimo evadere dampnationem. Item ex concilio Tolletano iiii. Salvatoris et apostolorum exemplo hympnos cantare.

De hympnis canendis et doctorem Salvatoris et apostolorum habemus exemplum, nam et ipse Dominus hympnum dixisse perhibetur, Matheo evangelista testante: Et hympno dicto exierunt in montem Oliveti. Et Paulus apostolus ad Ephesios scripsit dicens: Implemini spiritu sancto loquentes vobismet ipsis in hympnis et canticis spiritualibus. Et quia nonnulli hympni humano studio in laudem Dei atque apostolorum et martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hii quos beatissimi doctores Hylarius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant pro eo quod de scripturis sanctorum canonum vel apostolica traditione non existunt, respiciant ergo illum hympnum ab hominibus compositum quem cotidie publico privatoque officio in fine omnium psalmorum dicimus: Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in secula seculorum. Amen. Sed et ille hympnus quem nato in carne Christo angeli cecinerunt: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bone voluntatis, reliqua que sequuntur ibi ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inveniuntur? Componuntur ergo misse sive preces vel orationes sive commendationes seu manuum impositiones, ex quibus si nulla decantentur in ecclesia vacant omnia officia ecclesiastica. Admonet hoc sanctus atque hortatur Timotheum apostolus dicens: Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, pro omnibus qui in sublimitate sunt. Sicut ergo orationes, ita et hympnos in laudem Dei compositos nullus vestrum ulterius improbet. Item Leo ix. Quod in novo tantum testamento hympni ab angelis inveniuntur decantati.

Hii duo soli hympni ab angelis in novo testamento inveniuntur decantati: alleluia atque gloria in excelsis Deo. Et quos pariter in septuagesima intermittimus, quia pro peccato veteris populi a conventu angelice iubilationis expulsi in Babilone super flumina eius sedentes et flentes dum recordaremur illius Syon, in qua Deum decet hympnus, quia lxx ebdomadibus alleluia intermittimus, non incongrue per ix ebdomadas ix ordines...

...manum. Plus autem solvit qui ante tempus solvit, ut Insti. ... Sed non est quia dies adiectus est favore debito(ris) ... favore creditoris ... ante tempus solvendo non ... ieiunium a patribus di. lxx ...

... gaudio remanere ... propriam ... tercalium ar. vii. q. i. ... Quid ergo dices de uno presbitero ... digitos ... sicut illud ... cantare. ex. de cele. mis. c. ex parte ubi evacuatur ...

Decret...

BIBL. UNIV. HELS. Msc.

carni minuit. et a felicitate perpetua uit. Cum condolentes sue diminutioni et permissionem conterentes a perfecta laude cantoris, perfectum sue quietis restaurationi et consolationi. Cum uero conditor primum hominem de limo terre formaret, quem sui gratia multiplici dote tam prima celestis patrie restauraret, atque angelorum gaudia suppleret. Quia ipse angelicus conuentus ad modicum letatus, non multo post ex lapsu ipsius hominis fuit conturbatus. Unde nouem ordinum concentus in laude dei creatoris remansit imperfectus, donec in Christo resurgente resurrexit, per lapsum ille perditus plasmatus. ibi angelico suo collegio ipse melior angelicus exultat in nouum alleluia consummauit. totus ecclesia psallat deuotius que et nos pro modulo nostro imitantes a lxx qui lapsus pro planctu recitat alleluia in ebdomadis. intermittimus usque ad pascha quo Christus resurgens a mortuis ignis diuinum. et alleluia nobis reddidit. Telesphorus papa. Natiuitatis dominice noctu missas celebrant et in cena domini gloria in excelsis deo decantetur.

Post hec gloria in excelsis deo cantetur ab episcopis in cena domini. ut sollempnia more non dicenda est. pallio uero apostolico eadem die uti est illicitum. Quibus est ab apostolica sede permissum. Item Zacharias papa. Cum baculo aut capite uelato ad celebranda.

Nullus episcopus aut presbiter se missarum sollempnia. In diaconi ad sollempnia celebranda non magis missarum celebrandam presumat. Cum baculo indutus aut uelato capite altario dei assistere. quoniam et apostolus prohibet uiros uelato capite orare in ecclesia. et si temere presumpserit communione priuetur. Cum non magistri sint episcopi aut presbiteri ad missarum sollempnia celebranda nisi presbiteri qui intuerint ullo modo audeant diaconi ordinem excedere ut ab aliquo episcopo uel presbitero supplicantes missarum sollempnia

que possimus agere a sacro corpore et sanguine domini. Item Anacletus. Sit suscepisse ab omnibus episcopis. Episcopo cum celebret. Episcopo deo sacrificanti episcopo sacrificanti testes sint. Testes sint secum. In sollempnioribus que predicti sunt diaconi uel subdiaconi qui ordinati eidem ministrent. et reliqui ministri secum sint qui sacris induti uestibus in fronte et a tergo et presbiteri e regione dextra leuaque contrito corde et humiliato spiritu ac prono stent uultu custodientes eum a maliuolis hominibus et consensum prebentes sacrificio. peracta autem consecratione omnes communicent qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Item Lucius papa omnibus episcopis. Episcopi sui religionis testibus cum sacrificant.

Iubemus apostolice auctoritati consentiens ut semper testes uobiscum sacerdotes et leuitas habeatis et licet conscientia propria sufficere possit. tamen propter maliuolos ex precepto apostolorum testimonium uos oportet habere bonum. Ab his enim forsan sunt igitur duo presbiteri et diaconi in omni loco ubi desint episcopi propter ecclesiasticum testimonium. Item Soter papa. Presbiteri nisi duobus presentibus.

Hoc quoque statutum est ut sacerdos non presumat. nullus presbiterorum missarum sollempnia celebrare presumat nisi duobus presentibus sibique respondentibus. et ipse tertius habeatur. Quia cum pluraliter ab eo dicitur Dominus uobiscum. et illud in secretis orate pro me apertissime conuenit ut ipsius respondeatur salutationi. Item ex canone apostolorum. Communione priuentur qui usque ad finem missarum sollempnia non audierint.

Omnes fideles qui conueniunt in sollempnitatibus sacris ad ecclesiam scripturas apostolorum et euangelium audiant. Qui autem non perseuerant in oratione usque dum missa peragatur nec sanctam communionem percipiunt uelut inquietudines ecclesie commouentes conuenit communione priuari. Item ex concilio Cartaginensi. De cons.

Sacerdotibus in ecclesia facientes qui

[illegible] spiritualis [illegible] sumitur [illegible] testis [illegible] sanguinis [illegible] caro domini vere cibus sanguinis [illegible] est potus [illegible] Item [illegible] que aliis (?) [illegible] corpus [illegible] spiritualibus [illegible] idem corpus et eorum [illegible] ut mereamur esse participes. Item [illegible] arguunt [illegible] Quid ergo hic queris nature ordinem in Christi corpore cum preter naturam sit ipse Christus partus ex virgine. Item Ambrosius [illegible] **Non in nature** [illegible] **consecratione nobis** [illegible]

Panis et calix non quilibet, sed certa consecratione misticus fit nobis **corpus et sanguis**, non nascitur; proinde quod ita fit nobis, quamvis sit panis et calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis, nisi quod benedicimus gratiasque agimus domino in omni eius munere non tantum spirituali, verum et corporali. Item in libro de officiis. **Ante benedictionem est panis et vinum, post benedictionem est corpus et sanguis Christi.**

Ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus Christi significatur. Ipse in illo sacramento Christus est. Item qui manducant [illegible] Item Augustinus in libro sententiarum Prosperi. **Per speciem visibilem panis et vini carnem invisibilem et sanguinem honoramus.**

Nos autem in specie panis et vini quam videmus, res invisibiles, id est carnem et sanguinem honoramus. Nec similiter comprehendimus has duas species quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse et vinum quod natura formavit, post consecrationem vero carnem Christi esse et sanguinem quod benedictio consecravit. Item. **Confessio Berengarii.**

Ego Berengarius indignus ecclesie sancti Mauricii Andegavensis diaconus, cognoscens veram et catholicam et apostolicam fidem, anathematizo omnem [illegible] corporis [illegible] et non verum [illegible] et sanguinem [illegible] nisi in solo sacramento [illegible] sensualiter [illegible] sacerdotum tractari aut frangi [illegible] dentibus atteri. Consentio autem sancte Romane ecclesie et apostolice sedi et ore et corde profiteor de sacramentis dominice mense eandem fidem tenere quam dominus et venerabilis papa Nicolaus et hec sancta synodus auctoritate evangelica et apostolica tenendam tradidit mihique firmavit, scilicet panem et vinum que in altari ponuntur post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem domini nostri Iesu Christi esse, et sensualiter non solum sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari et frangi et fidelium dentibus atteri, iurans per sanctam et homousion trinitatem et per hec sacrosancta Christi evangelia. Eos vero qui contra hanc fidem venerint cum dogmatibus et sectatoribus suis eterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra hec sentire aut predicare presumpsero, canonum severitati subiaceam. Lecto et perlecto sponte subscripsi. Hanc confessionem fidei de corpore domini nostri Iesu Christi et sanguine a Berengario Rome coram CXIII episcopis factam misit papa Nicolaus per urbes Italie, Germanie, Gallie et ad quecumque loca fama pravitatis eius pervenire ante potuit, ut ecclesie que prius doluerant de averso atque perverso, postea gauderent de reverso atque converso. Item Ambrosius in libro de officiis. **Quare clericorum species reservetur, cum non sit corpus et sanguis Christi.**

Forte dicas: quomodo vera caro, quomodo verus sanguis? qui similitudinem non video carnis, non video sanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur ut possit mutare et convertere genera instituta nature. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare et sanguinem suum ad bibendum recedebant, solus tamen Petrus dixit: verba vite eterne habes, et ego a te quo recedam? [illegible]

hoc dicto christe. Canonica est hec cib. i. e. prima. Infra ut eum.
i. [illegible] qui insanitubus collatione clericorum pariuntur di. iiii. de
[illegible] vel inquirendo dicit quod clerici ignorant quem etiam [illegible]
[illegible] i. q. i. in [illegible]. In carnem spiritualem i. corpus spirituale
[illegible] figuratum i. [illegible] q. iiii. [illegible] Cum ca
[illegible] Item cibus [illegible] aquile. angeli
[illegible] fideles quorum [illegible] aquile [illegible] q.
[illegible] in lege. et xxiiii. q. i. [illegible] ille
[illegible] caritatem [illegible]
[illegible] cibus [illegible] illo

menti qualiter [illegible]
[illegible]

BIBL. UNIV. HELS. Mscr.

[illegible]
sacramentum [illegible] gloriam [illegible]
consequi. Ego sum [illegible]
ed. [illegible] Augustinus [illegible] corpus [illegible]

Quod spiritualiter corpus et sanguinem [illegible]

[P]recia in quibus [illegible]
[illegible] spiritus est qui vivificat [illegible]
[illegible] facta est. Quam [illegible]
[illegible]
[illegible] corpus et [illegible]
[illegible] mun[illegible]
[illegible] Quis est [illegible] dicere
Quia durus est hic sermo separavit se ab
illo et iam non ambulavit cum illo. Et pauci remanserunt
ten[illegible] illis [illegible] qui remanserunt
sunt. Spiritus est qui vivificat. Caro
[illegible] Verba que locutus sum vobis
spiritus et vita sunt. Intellexistis spiritualiter? spiritus
et vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiam sic
illa spiritus et vita sunt. Sed tibi non sunt spiritus et
vita. Spiritualiter intelligite que locutus sum.
Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis
et bibituri illum sanguinem quem effu-
suri sunt qui me crucifigent. Sacramentum a-
liquod vobis commendavi. Spiritualiter intellec-
tum vivificabit vos. Caro autem non
prodest quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt
sic putaverunt. Carnem quippe sic intel-
lexerunt sicut in cadavere vendebatur aut
in macello dilaniatur. Sed [illegible] autem
[illegible] nos scandalizat? Quia dixi
[illegible] vobis carnem meam manduca-
re [illegible] Si ergo videritis filium
hominis ascendentem ubi erat prius, quid est hoc?
Hinc solvit quod illos moverat. Hinc a-
peruit unde fuerant scandalizati. Hinc plane
si intelligerent. Illi enim putabant eum
erogaturum corpus suum. Ille dixit se
ascensurum in celum utique integrum.
[illegible] videritis filium hominis ascendentem
ubi erat prius. Certe vel tunc videbitis quia
non eo modo quo putatis erogat corpus
suum. Vel tunc intelligetis quia gratia eius non
consumitur morsibus. Item [illegible]
[illegible]

[illegible] Vivat [illegible]
[illegible] Augustinus [illegible]
[illegible]
[illegible] corpus
[illegible]
[illegible] manducaturi estis et bibituri
illum sanguinem quem effusuri sunt
[illegible] me crucifigent. Ipsum quidem
[illegible] Ipsum invisibiliter [illegible]
[illegible] Si necesse est illum
[illegible] invisibiliter necesse est tamen [illegible]
[illegible] Item Augustinus in sermone de verbis
evangelii. Quomodo sit corpus Christi manducandum

[Q]ui videt ipsum [illegible] sanguinem eius bibit.
[M]anducare non hoc est solum in sa-
cramento eum accipere. Multi enim accipiunt
indigne accipiunt. De quibus [illegible]
Qui manducat et bibit carnem Domini indigne, iudicium
sibi manducat et bibit. Sed quomodo manducandus
est Christus? Quomodo ipse clamat. Qui manducat
carnem meam et bibit sanguinem meum [illegible] in me ma-
net et ego in eo. Etsi accipit sacramentum
[illegible] acquirit sibi magnum tormentum.
[I]tem Augustinus [illegible] penitentie.
[illegible] Christi est [illegible]

[illegible]
[illegible] et manducaturi [illegible]
in [illegible] hoc est panem et [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] Sacramentum [illegible]

[H]oc est quod dicimus [illegible]
[illegible] omnibus approbare contendimus
sacrificium ecclesie duobus [illegible] duobus
constare: visibili elementorum specie et invi-
sibili domini nostri Iesu Christi carne et sanguine
et sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi. Sicut Christi per-
sona constat et conficitur ex Deo et homine, cum ipse
Christus sit verus Deus et verus homo. Quia omnis res
illarum rerum naturam et veritatem in se continet
ex quibus conficitur. Conficitur autem
sacrificium ecclesie duobus sacramento et re sacra-
menti, id est corpore Christi. Est igitur sacramentum et res sacra-
menti, id est corpus Christi. Item caro eius est quam